

Redogörelsen för lagstiftningen är uppbyggd på traditionellt sätt, dvs att bestämmelserna presenteras och sedan belyses med hjälp av rättsfall. När författaren kommer in på miljöskyddslagen, som är en ramlag, och de däri ingående till-lätlighetsreglerna, blir det svårt för honom att negligera de samhäll-
leliga aspekterna som är förknippade med lagstiftningen. Det beror på att dessa regler till stor del bygger på beslutsfattarens skönsmässiga överväganden. Reglerna är till stor del baserade på uttryck såsom "väsentlig olägenhet", "oskäligt" och "samhällsnytta". Glädjan-
de nog visar författaren en relativt naturvänlig hållning till dessa frågor.

Boken är, som tidigare framhållits, traditionellt juridisk i sin framtoning. Den är därigenom också behäftad med de problem som sådana böcker blir – nämligen att författaren inte förmår hålla egna omdömen borta från texten. Men bortsett från denna naturliga följd av den rättsvetenskapliga traditionen är boken alldeles utmärkt. Författaren har väl lyckats med balansgången mellan bredd och djup.

Han har också lyckats i sitt uppsåt att ge en allmän beskrivning av det mesta av lagstiftningen inom miljöområdet. Boken är lättläst, innehållsrik och informativ. Särskilt välgörande är att författaren faktiskt vågar att peka på de problem som finns med lagstiftningen och dess tillämpning. Den kan varmt rekommenderas till den som vill ha en orientering om lagstiftningen på miljöområdet. Det behändiga formatet om 120 sidor gör den till ett måste för varje miljöintresserad.

Lars Ericsson

Csaba Varga
THE PLACE OF LAW IN
LUKÁCS' WORLD
CONCEPT

Pp 192

Budapest: Akadémiai Kiadó
1985

De som är intresserade av internationell rättssociologi bör kanske besöka Ungern. I detta öststatsland tycks det förekomma en relativt omfattande teoribildning om "rättens samhällleliga funktioner". Det är en tradition som sträcker sig från Horváth och Szabo till de i vår tid verksamma Kulesár, Peschka, Sajó och Varga. Det kan påpekas att traditionens inspirationskälla framför allt är Ehrlich och i senare tid Lukács. Vad som kännetecknar en del av teoribildningen och vad som kan få betydelse för det rättssociologiska ämnet, är att teorin väcker intressanta frågeställningar rörande rättens "eget liv".

I vårt land är det Csaba Varga som är mest bekant. Han är internationellt känd och en flitigt författande rättssociologisk teoretiker. *Tidskrift för Rättssociologi* har publicerat två artiklar skrivna av Varga. Artiklamas titlar säger en del om hans intresseområden: "From Legal Custom to Legal Folkways" (nr 1, 1985) och "Macrosociological Theories of Law" (nr 3-4, 1986). Inom parentes kan det även påpekas att Varga för några år sedan var på besök vid Rättssociologiska och Sociologiska institutionerna i Lund. Han höll ett antal föreläsningar; bl a om Lukács' ontologi. De som bevis-tade dessa föreläsningar är förmodligen eniga om att Varga besitter en oerhört gedigen kunskap om Lukács' verk.

Genom föreliggande bok, *The Place of Law in Lukács' World Concept*, har Varga producerat ett arbete vars avsikt är att, som bokens titel anger, utreda och klargöra Lukács inställning till rätten.

Inledningsvis betonar Varga att bokens titel är något missvisande eftersom Lukács aldrig formulerade någon *rättsteori*. Men Varga menar att det förekommer antaganden i Lukács ontologi som gör det möjligt att tala om ett *implicit rättsbegrepp*. Det kan i detta sammanhang observeras att man på liknande sätt talar om en marxistisk rättsteori.

Att Lukács hade "kunskap" om rätten och dess betydelse i vårt samhälle tar sig bl a uttryck i att han ofta, enligt Varga, hänvisar till rättens samhällsrelaterade funktion när det gäller att konkretisera totalitetsbegreppet. Lukács menar att det inte går att förklara rätten oberoende av dess sociala sammanhang, dvs hur människorna producerar och reproducerar sina existensvillkor och sin motivbildning.

Vargas bok är indelad i tre delar. Den första delen behandlar bl a Lukács' läroår och hans brevväxling. När det gäller hans läroår får vi veta att Lukács är doktor i två ämnen; nämligen i politisk filosofi och juridik. Vi får även veta att många har tvivlat på att Lukács verkligen har skrivit någon juridisk avhandling – det har inte gått att finna ett dylikt arbete bland Lukács' skrifter. Däremot hävdar Varga att det säkerligen finns en juridisk avhandling skriven av Lukács, eftersom *hans far* var en kategorisk motståndare till fusk och mutor. Varga fortsätter detta märkliga resonemang med att hävda, att ifall det går att finna Lukács' avhandling skulle det för-

modligen visa sig att det rör sig om ett utmärkt och intressant arbete eftersom allt Lukács skrev hade hög kvalitet!!

Del två behandlar bl a Lukács' tidiga verk. Det är framför allt hans berömda och inflytelserika verk, *Historia och klassmedvetande*, som tas upp till diskussion. Genom att lägga betoningen på proletariatets revolutionära medvetande, menar Lukács att det är möjligt att överskrida den kantianska dualismen mellan moral och legalitet. Han hävdar att distinktionen var ren formalism; en formalism som satt sin prägel på den borgerliga rätten. Lagen betraktas som en form eller som ett instrument vars *väsen* ligger i dess kalkylerbarhet. Lukács är av den uppfattningen att ifall ett fenomen påtvingas abstrakt legalitet blir resultatet en fullständig separation mellan lagen och människornas viljor. Vad Vargas framhäver i sin genomgång av *Historia och klassmedvetande*, är Lukács' mer eller mindre *romantiska* avståndstagande från rätten. En revolutionär ståndpunkt som ser den formella och borgerliga rätten som ett instrument att reifiera proletariatets medvetande. (Lukács betraktade proletariatet som bärare av historiens sanning; som möjligheten till mänsklighetens frigörelse från strukturellt tvång.) Tyvärr förutsätter Vargas analys att läsaren är bekant med "Reifikation och proletariatets medvetande", som ingår som en del i *Historia och klassmedvetande* – ett arbete som recensenten verkligen rekommenderar.

Det är mer ändamålsenligt att mer ingående studera sista hälften av Vargas bok. Här behandlas arbeten som Lukács tillverkade på äldre dar. Det är studiens mest för-

tjänstfulla del och dess kärna. Här brottas Varga med problem som han påbörjade tidigt på 1970-talet. Det rör sig om "rationalitet och rättens objektifiering". (En artikel med detta tema har Varga publicerat i Bondessons *Rationalitet i rättsystemet*.)

Genom att studera rättens formella rationalitet i ljuset av Lukács' ontologi uppkommer oundvikligen intressanta frågeställningar som bör uppställas när det bedrivs *kritisk* forskning kring lagstiftningskomplexet. Vad är rätten? Har rätten ett "eget liv", en självständig existens? Måste rätten institutionaliseras?

Varga vill framhålla Lukács' arbeten på grund av dess ontologiska egenskaper. Han hävdar att rättsteorin vanligtvis utgår från epistemologiska frågeställningar, som t ex frågor rörande möjligheten till tolkning av lagar. Varga menar att Lukács' ontologi klart belyser hur olika komplex kan *verka* och *existera*. Samhället som totalitet är för Lukács "ett komplex av komplex". Lukács' totalitetsbegrepp är att beteckna som en ontologisk kategori. Totaliteten kännetecknas av dess processliknande karaktär. Med andra ord, samhället står i ständig rörelse.

Lagtillämpningen *angriper* dock den föränderliga verkligheten genom ett strängt begreppsligt system av lagparagrafer. Lagtillämpningen kan därmed göra verkligheten rigid och homogen. Lukács menar att försöket att bryta ner verkligheten med hjälp av ett instrumentellt och formellt klassifikationssystem är en åtgärd som riskerar att förvränga tillvaron. –Här skulle Habermas applådera! Det bör observeras att till skillnad

från *Historia och klassmedvetande* tar Lukács i sina senare arbeten, enligt Vargas uppfattning, inte kategoriskt avstånd från rätten. Det är den autonoma rätten som är problematisk.

Varga menar att Lukács uppfattar rätten som ett komplex som är *relativt* autonomt; ett komplex som i viss mån "lever sitt eget liv". Orsaken till detta är lagstiftningskomplexets funktion att "medla" mellan andra komplex. Att rätten är *relativt* autonom innebär att den mer *eller* mindre kan ha en egen existens. Hur pass autonomt rätten fungerar beror på den "vardagsverklighet" rätten har att verka i. Eller med andra ord, *rättens relativa autonomitet är avhängigt den sociala kontexten*. Desto oftare och mer generellt rätten används som en normal och självklar normgivare och "reglerare" i vardagslivet, desto mer kommer lagstiftningskomplexet att utvecklas till ett autonomt system.

Dessutom hävdar Lukács att rätten *transformerar* vardagliga konflikter. Det tar sig uttryck i att rätten får sitt material – sitt innehåll – från den föränderliga sociala omgivningen, men att rätten samtidigt har fasta former att lösa konflikterna med. Detta innebär, enligt Lukács, en *reifikation* av vardagen. Ju autonomare rätten är, desto mer "förtingligad" blir tillvaron.

Sammanfattningsvis skriver Varga att Lukács klart visat på att rätten då det gäller att fullgöra sin allt mer omfattande funktion att "medla" mellan andra komplex, måste utveckla sin egen säregenhet och sin *relativa* autonomi. Från denna stund har rätten blivit en reifierad struktur. Slutsatsen Varga drar av resonemanget i Lukács' ontologi, är att rätten *oundvikligen*

är en reifierad struktur vars "förtingligande" är avhängigt dess *grad* av autonomi. Varga menar att det därmed blir viktigt för rätts-sociologin att belysa "vardagsverklighetens processliknande karaktär".

För den som är intresserad av förhållandet mellan autonom rätt och responsiv rätt, eller vill bemöta Luhmanns teori om självreglerande system, eller erhålla en "ontologisk" bakgrund till Hydéns modell om skillnaden mellan rättslig nivå och verklighetsnivå, anser recensenten att Vargas bok om Lukács syn på rätten är en källa till kunskap.

Bo Carlsson

Johannes Weiss
WEBER AND THE
MARXIST WORLD
 Pp 206
 London: Routledge & Kegan
 Paul 1986

Det tycks finnas ett outtömligt behov av att analysera sambandet mellan Marx' samhällsteori och Webers sociologi, och därmed påvisa likheter respektive skillnader i deras tänkesätt. Det finns bl a de som uppfattat den kritiska teorin som en syntes mellan Marx och Weber. Riktigt så enkelt är det inte – det finns även de som betraktar den kritiska teorin som en syntes mellan Marx och Freud.

Sven Eliäson har i sin avhandling, *Bilden av Max Weber*, kritiserat det slagordsmässiga bruket att sammanföra Marx och Weber. Han är av den uppfattningen att sambandet är betydligt blygsammare än vad man i allmänhet föreställer sig. Eliäson

skriver: "Den viktigaste *skillnaden* mellan Marx och Weber är enligt min åsikt att Weber när allt kommer omkring representerar en högre vetenskaplig utvecklingsnivå än vad Marx rimligen kunde göra, med all respekt."

Att en hel del marxister förnekar ett eventuellt samband är inte förvånande. Max Weber framställs ofta av marxister som den borgerliga sociologins främsta talesman, och därmed automatiskt som anti-marxist. Denna ståndpunkt är inte märklig. Webers livssyn bygger dels på det borgerliga analytiska förnuftets gränsdragning mellan fakta och värde, vetenskap och politik; och dels på den *ontologiska* individualismen, d v s allt som existerar är av individuell natur. Enligt marxismen, som har sina rötter i det "totala" förnuftet, innebär det borgerliga förnuftet en uppsplittring av tillvaron.

Johannes Weiss hävdar i sin nyligen översatta bok, *Das Werk Max Weber in der marxistischen Rezeption und Kritik* (1981), att denna något rigida uppfattning ibland har sin upprinnelse i rena missförstånd, men att det ofta rör sig om en dogmatisk ovilja att på ett mer djupgående sätt analysera Webers brister och förtjänster. Weiss är av den bestämda uppfattningen att trots de uppenbara skillnaderna mellan Marx och Weber, skulle en marxistisk analys och ett "införlivande" av Webers metodologiska ståndpunkter vara till gagn då det gäller den fortsatta utvecklingen av den marxistiska forskningstraditionen.

Weiss bok har till syfte att belysa den marxistiska kritiken av Weber. Det är den östeuropeiska varianten av marxism som Weiss ingående studerar. Dessutom klar-